

МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ХРИСТІЯНСЬКОГО ВИХОВАННЯ ПІДЛІТКІВ У КИЇВСЬКІЙ РУСІ

У статті здійснено аналіз поняття християнського виховання підлітків як науково-педагогічна проблема, виявлено витoki християнського виховання у Київській Русі та встановлено етапи розвитку питань християнського виховання підлітків у Київської Русі.

Ключові слова: *Християнське виховання, православне виховання, православна мораль, завдання, принципи, форми, методи, напрямки православного виховання.*

Методологический анализ исследования христианского воспитания подростков в Киевской Руси. В статье проведен анализ понятия христианского воспитания подростков как научно педагогическая проблема, определены источники христианского воспитания в Киевской Руси, установлено этапы развития вопросов христианского воспитания подростков в Киевской Руси.

Ключевые слова: *христианское воспитание, православное воспитание, православная мораль; задания, принципы, методы, направления православного воспитания.*

The article gives the analyses of the concept of Christian education of teenagers, its sources and stages of its development in Kyivan Rus.

Christian education of teenagers in Ukraine nowadays is impossible without analyzing principles, methods and forms of Christian education used in Kyivan Rus.

The analysis of the findings on this problem indicates that Christian education of teenagers in Kyivan Rus has not been analyzed in the aspect of modern methods of education and upbringing although the description of young people's education at monastery schools has been made in terms of historiography.

The objective of the article is the description of Christian education and upbringing of teenagers as a system that was formed under the influence of other systems of education.

In modern pedagogy there are different educational systems based on various theories. One of the systems is the functioning of Christian education in the Ukrainian society that presupposes close cooperation of school teachers and priests.

Christian education is examined as one of the branches of Christian pedagogy (from the point of view of its evolution) and as a constituent part of a certain educational system.

Depending on the approaches to Christian education, the researchers define its objectives in a different way. Some of them consider the personality education as the main task of this process. Others insist on achieving the objective of the New Testament Law. The other ones write about ways of salvation of Christian souls.

The researchers also have various approaches to the concept of Christian education. For example, T. Tkhorzhevskya defines it as one of the displays of Christian Pedagogy. V. Vaschenko introduces it as a part of the educational system. O. Vyshnevskiy writes about independent Christian education. V. Zinkivskiy analyses the influence of other educational systems on Christian education.

In this article we agree with the researcher T. Tkhorzhevskya who defines the Christian education as churching, i.e. when a person communicates regularly and regularly attends services at the church after confirmation which helps them to become a personality of high morale.

Many researchers in the field of pedagogy think that it is very important for teenagers to live according to Christian moral and ethic rules when they go to school and if they live in Orthodox families. Thus, the school course of Christian Ethics has been introduced as an optional subject at primary and secondary schools in Western Ukraine.

As for Christian education in the family it presupposes the introduction of the methodology aimed at cultivating such main Christian concepts as the God(Lord), New Testament (Law), The Kingdom of God, Respect to the God, the Church, the Cross, the Icon, the Church passion service, the Eucharist, the Shrift, the Sin, the Conscience, the Pray, the Belief, the Hope, the Love, the Kindness, the Evil, the Eden, the Hell, the Death, the Feast, the Holidays.

***Key words:** Christian education and upbringing, the Orthodox Church education, the Orthodox Church morale, educational tasks, principles, methodology.*

Постановка проблеми. Християнське виховання підлітків у сучасній Україні не можливе без аналізу принципів, методів і форм християнського виховання, які використовувалися за часів Київської Русі. Дослідження онтологічних, гносеологічних та аксіологічних коренів християнського виховання передбачає розкриття його сутності.

Аналіз останніх досліджень. Питання християнського виховання підлітків у Київській Русі не висвітлювалося крізь призму сучасних методів виховання, хоча предмет історіографії Київської Русі достатньо уваги наділяв опису системи навчання світської молоді при монастирських школах.

Мета статті полягає у висвітленні ідей християнського виховання підлітків, як системи, що формується під впливом інших виховних систем.

Виклад основного матеріалу. Сучасна педагогічна думка, в залежності від ідей теорії виховання, пропонує різні виховні системи, серед яких функціонування християнського виховання підлітків в українському суспільстві передбачає взаємодію вчителів і пастирів.

При цьому розглядають християнське виховання як:

а) один із проявів християнської педагогіки, досліджуючи історичні корені, традиції, тощо;

б) складову певної виховної системи.

Низка дослідників вказують на вільне існування християнського виховання. Інші, навпаки, досліджують вплив інших виховних систем на християнське виховання.

В залежності від перелічених підходів до християнського виховання, науковці, по-різному виділяють його мету. А саме: метою християнського виховання вважають:

а) виховання «повної людини»;

б) досягнення «повноти життя» (тобто, «повноти часів» за Євангелієм);

в) шляхи спасіння християнської душі.

Дослідження науковців вказують на різні підходи до визначення поняття «християнське виховання» і визначають його як:

- один із проявів християнської педагогіки [1];

- складова виховної системи (Ващенко Г.Г);

- вказують на вільне існування християнського виховання [2];

- аналізують вплив інших виховних систем на християнське виховання [3].

Керуючись аналізом зазначених підходів, ми поділяємо точку зору науковців, які під християнським вихованням розуміють перш за все, воцерквлення особистості, яке сприяє її моральному очищенню [1].

Ряд педагогів-науковців вказує на обов'язкове донесення християнських морально-етичних істин до підлітків:

а) у стінах школи (впровадження в навчальний та поза навчальний час навчального предмету «Християнська етика» в Західній Україні; роль Острозької академії, доповіді на науково-практичних конференціях – 400, тощо);

б) у сім'ї (сімейне виховання).

Християнське виховання здійснюється при цьому при вивченні таких навчальних предметів як: «Закон Божий», «Біблія», праці святих отців у церковно-слов'янських школах. Відносно діяльності Острозької академії у західній Україні спостерігаємо, на сьогодні, слабку інформованість громадськості про результативність і духовний потенціал впровадження у навчальний процес навчального предмету «Християнська етика».

Більшість сучасних теорій виховання спрямовані, перш за все, на світське виховання з його метою, спрямованою на всебічний розвиток особистості її самореалізацію та такими закономірностями виховного процесу як зміст, методи, форми і результати виховання при цьому ігнорується головна мета християнського виховання «спасіння» особистості, тобто оздоровлення, зцілення її душі, підготовку до життя у вічності вже тут на землі, оскільки, у людини від народження поєднанні сили добра і зла то, смерть як новий етап життя людини є обов'язково виховна категорія яка формується перш за все шляхом воцерквлення особистості життя якої є вічним з точки зору православної моралі.

Християнське виховання у сім'ї передбачає застосування форм і методів, які передбачають формування у підлітків сталих уявлень про Бога, Закон Божий, Царство Боже, Страх Божий; храм, хрест, ікона, Богослужіння; каяття, причастя, сповідь; гріх, совість, молитва; Віра, Надія, Любов; Добро, Зло; рай, пекло, смерть; піст, свята.

Отже, виховними принципами сучасного християнського виховання є:

- свято-отцівське вчення (патристика, тобто церковна наука про виховання, яка застерігає людство від хибних шляхів у вихованні;

- теорія і практика виховання дітей на засадах православної моралі в Україні, де по-різному трактуються поняття «совість», «гуманізм» православною та світською педагогікою [1]

Сучасна педагогічна думка пропонує низку теорій християнського виховання що, на жаль, мають свої вади і достоїнства. А саме:

- теорія українського виховання, яку запропонував Ващенко Г., де християнське виховання прирівнюється до національного виховання;
- концепція українського виховання запропонована Вишневським О.

Проведений аналіз сучасних виховних систем в Україні дозволяє зробити висновок про особливу важливість християнського виховання і визначити його основні засоби форми і методи.

До основних засобів християнського виховання належать: молитва, яка є формою християнського виховання (оскільки вона є основою всякого блага, а також методом християнського виховання), церковна література, мистецтво, церковний календар, природа, праця.

Провідними методами християнського виховання вважаємо: приклад, вимога, навіювання, проповідь, бесіда, діалог, покарання, каяття, громадська думка, самоаналіз.

Форми виховання – молитва, піст, таїнства, богослужіння, свята, паломництва, благодійна діяльність у сукупності з методами християнського виховання передбачають досягнення основних завдань християнського виховання підлітків.

На наш погляд, християнське виховання підлітків неможливе без дослідження особливостей християнського виховання підлітків у Київській Русі, оскільки сутність християнства залишається незмінною з часів його появи але воно було особливо впроваджене на Київській Русі.

В цілому, християнське виховання було засновано на історичному підґрунті створення християнства на Київській Русі, яке, за свідченням історичних пам'яток, з'являлося через:

- благословління Святого Апостола Андрія Первозванного (I століття);
- діяльність місіонерів Святого Іоанна Златоуста у четвертому столітті;
- прийняття Аскольдом і Діром єпископа константинопольського від Блаженого Патріарха Фотія;

- спілкування з греко-візантійськими послами, які сповідували християнську віру і молилися разом з місцевими християнами у соборному храмі Святого Пророка Іллі та в інших церквах Києва;

- хрещення рівноапостольної княгині Ольги у 957 році Патріархом Полієвктом;

- хрещення князя Володимира разом з Митрополитом Михаїлом всієї Русі.

Християнське виховання здійснювалося поетапно через:

- виховання дітей у період баяння, пестування;
- формування норм моральної поведінки (5 – 10 років);
- появу шкіл під впливом греко-візантійської культурно-освітньої традиції, де навчання проводилось старослов'янською або староболгарською мовам;

- градацію рівнів освіти (елітарні школи грамоти, школи князівського вчення підвищеного типу). За формальним напрямком ці школи розділяли на: палацові, церковні, школи майстрів грамоти, ремісничі училища;

- створення «Ізборників» (учні самі на берестів них дощечках вирізали азбуку з 32 або 44-45 буквенної абетки і уклали свої тексти);

- читання Євангелія, Псалтирі, Молитвослова, Апостола та інших Богослужбових книг;

- навчання підлітків у школах книжного вчення де вивчалось сім великих мистецтв (філософія, граматики, риторика , історія, спів, богослов'я) у 17 столітті у збірнику «Бджілка» були надруковані твори Аристотеля, Софокла, Епікура та інших які вивчалися за часів Київської Русі. Перші триста дітей такої школи навчалися за рахунок київського князя.

Християнське виховання підлітків у Київській Русі відбувалось поетапно. Після хрещення рівноапостольним князем Володимиром Київської Русі у 988 році, руські князі були взірцем християнського учіння. Проповідниками Східної Православної Церкви, які сіяли Слово Боже так, як це робили Святі і Апостоли і здійснювали християнське виховання руського народу. Уже в 1067 році метрополітенем Київським був Блаженний Іларіон, який був руським. Руська

церква стала незалежною у власному керівництві. Церковні канони не були порушені. Повага до Цареградського Патріарха збереглася. Християнське виховання продовжує зберігатися через просвіту. У цей час першими мучениками за християнську віру на Русі стали сини святого князя Володимира Борис та Гліб (1015 рік). Християнське виховання проходило в православній сім'ї. Читання Псалтирі, Євангелія, житія святих мучеників, молитва про те, щоб не відпасти від Бога та жити за заповідями Божими - не залишили майбутніх Святих Благодаті Божої. Їхня святість не дозволила їм зневажити злий намір старшого брата Святополка. Вони простили йому їхнє вбивство.

У потойбічному житті святі страсотерпці Борис та Гліб молилися за свій христілюбивий народ перед Престолом Божим, і допомогли праведному Іллі Муромцю, благовірному князю Олександрю Невському здолати ворогів християнства.

Ченцем став у цей період преподобний Єфрем Новоторжський, який побудував християнський храм в пошану страсотерпців Бориса та Гліба після того, як відкрилися їхні нетлінні святі моці.

Таким чином, розповсюдження християнства при святому рівноапостольному князі Володимирі та його найбільших послідовниках синах Борисі, Мстиславі, Судиславі, Ізяславі і Глібові, пояснюється тим, що вони були просвітлені християнством, разом зі священниками будували храми і турбувалися про встановлення християнства на своїх землях. Християнська віра стверджувалася у Ростові, Пскові, Полоцьку, Муромі. Пізніше христілюбивий Ярослав став одно власником Русі. Його внесок у християнське виховання здійснювався через розповсюдження священних та навчальних книжок, їх переписування та розповсюдження серед, усіх хто бажав їх читати; будівництво Софіївського собору; відкриття училищ; зразок благочестя у сімейних стосунках (дружина Анна (1050рік) та син Володимир (1052 р.) стали святими по смерті.

Таким чином Церква протягом тривалого часу була важливим чинником не тільки духовних основ суспільства, але й всіх форм життя суспільства. Однак в радянський період вона була значно обмежена у своїй діяльності. У сучасному

українському суспільстві місце і значення Православної Церкви швидко відновлюється.

Проведений аналіз дозволяє зробити висновок, що дослідження різноманітності підходів до християнського виховання зумовлено:

- відносною обмеженістю людського розуму;
- тлумаченням науковцями-педагогами особливостями розвитку людської свідомості в опануванні універсаліями добра і зла, що передбачає свободу людської волі в пізнанні та виборюванні істини;
- сутністю християнського виховання, яке має свої власні онтологічні, гносеологічні та аксіологічні корені.

Висновки. Православне виховання має в Україні глибокі історичні корені і давні традиції. Але потрібно врахувати що оволодіння поняття добра можливе лише шляхом вільного усвідомлення, вільного вибору кожної окремої особистості.

Завдяки осмисленню вічного морального закону в ході виборювання виховних цінностей; очищенню під впливом взаємодії з іншими виховними системами. Це передбачає вільне існування православного виховання метою якого є утвердження добра в душі підлітка, творення суспільного клімату, сприятливого для процвітання вічних універсальних ідей, провідниками яких є релігійні вчення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Тхоржевська Т.Д. Православне виховання в теорії педагогіки України: монограф. / Т.Д Тхоржевська. – Київ, 2008 – 398 с.
2. Ващенко Г. Виховний ідеал: підручник для педагогів, виховників, молоді і батьків». Т. І. 3-тє вид. – Полтава: Полтавський вісник, 1994. – 191 с.
3. Вишневський О. Сучасне українське виховання. – Львів, 1996.
4. Зеньковский В. Проблемы воспитания в свете христианской антропологии – М., 1996. – 270 с.